

3 Ulkomaalaiset, maahanmuuttajat ja rikollisuus

3.1 Johdanto Hannu Niemi & Päivi Honkatukia

Suomeen muualta muuttaneiden ihmisten määrä on 1990-luvulla kasvanut, osin erilaisten sotien ja kriisien sekä Neuvostoliiton hajoamisen seurauksena. Tänne muuttaneet ovat varsin moninainen joukko ihmisiä. He ovat tulleet eri maista, eri syistä ja asuvat täällä erilaisilla statuksilla (pakolainen, turvapaikanhakija, avioliiton takia muuttanut, työnhakija jne.). Heitä on mahdollista kuvata monenlaisten käsitteiden avulla. Tilastokeskus käyttää ainakin kolmea kriteeriä erotellessaan tätä ryhmää kantasuomalaisista: kansalaisuutta, syntymämaata ja äidinkieltä. Heistä puhutaan yleisesti myös maahanmuuttajina. Tällä käsitteellä ei ole lainsäädäntöön perustuvaa määritelmää, mutta monesti sillä viitataan ulkomaan kansalaisiin, jotka aikovat asua tai ovat asuneet Suomessa vähintään vuoden (esim. Korhonen & Ellonen 2007, 15; Iivari 2006, 20).

Seuraavassa maahan tulleita kuvataan pääosin kansalaisuuden käsitteen avulla, vaikka se on jossain määrin epäselvä ja monitulkintainen. Yksinkertaisuuden vuoksi muista kuin Suomen kansalaisista käytetään maahanmuuttaja-termin lisäksi käsitettä ”ulkomaalainen”. Kuvattaessa Suomessa tehtyjä rikoksia on muistettava, että ulkomaan kansalainen voi asua Suomessa pysyvästi tai väliaikaisesti tai oleskella täällä muuten tilapäisesti esimerkiksi turistina. Oman ryhmänsä muodostavat turvapaikan hakijat, joiden oleskelun pysyvyys ja kesto voi olla hyvin epämääräinen. Ulkomaan kansalainen voi olla myös alun perin suomalainen, joka on muuttanut toiseen maahan ja saanut vieraan maan kansalaisuuden. Ulkomaalaiseen voitaisiin tällöin hyvällä syyllä rinnastaa suomalainen, joka on pysyvästi asettunut asumaan ulkomaille. Lisäksi osa Suomen kansalaisista on syntyperältään ulkomaalaisia.

Suomessa asuvien ulkomaan kansalaisten määrän kasvu on hidastunut viime vuosina. Vuonna 2006 Suomessa asui noin 122 000 ulkomaalaista. Määrä on lisääntynyt edellisestä vuodesta 7 prosenttia, ja vuoteen 1990 (noin 26 000 ulkomaalaista) verrattuna se on jo yli nelinkertainen. Ulkomaalaisten osuus Suomessa asuvasta väestöstä oli 2,3 prosenttia vuonna 2006. Ulkomaalaistaustaisia (syntymävaltio muu kuin Suomi) henkilöitä Suomessa asuu lähes 190 000. Näistä siis osa on Suomen kansalaisia. Viime vuosina eniten ulko-

maalaisia on tullut Suomeen Venäjältä ja Virosta. Maamme syrjäinen sijainti on kuitenkin edelleen ohjannut pääasiallisen muuttoliikkeen muihin maihin.

Tässä luvussa nojaututaan pitkälti viranomaisten tuottamaan tietoon rikollisuudesta. Tutkimusten (Pettersson 2005; Albrecht 1997) mukaan piiloon jäävässä rikollisuudessa maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä ei ole yhtä suurta eroa kuin viranomaisten tietoon tullessa rikollisuudessa.

Seuraavassa käsitellään ensin ulkomaan kansalaisten Suomessa tekemien rikosten määrää ja luonnetta ja erikseen maahanmuuttajanuorten rikollisuutta. Sen jälkeen tarkastellaan ulkomaan kansalaisille tuomittuja rangaistuksia ja ulkomaalaisvankeja. Erikseen pohditaan maahanmuuttajien rikollisuutta selittäviä tekijöitä ja rikollisuuden kansainvälistymistä. Jakson lopussa käsitellään vielä maahanmuuttajien kokemuksia rikoksen uhriksi joutumisesta Suomessa.

3.2 Ulkomaan kansalaisten tekemien rikosten määrä ja luonne Hannu Niemi & Päivi Honkatukia

Muiden kuin Suomen kansalaisten tekemiä rikoksia on alettu säännöllisesti tilastoida vasta 1990-luvun puolivälistä lähtien. Seuraavassa esitetyt luvut pohjautuvat osittain poliisin rekistereihin ja osittain tuomioistuini- ja seuraamustilastoihin.

Poliisin tietoon tulleissa rikoksissa syylliseksi epäillyistä oli vuonna 2005 ulkomaalaisia kaikkiaan 35 429 henkilöä (5,5 % kaikista epäillyistä) ja 35 034 henkilöä (5,6 % kaikista epäillyistä) vuonna 2006.¹ Näistä epäillyistä vähän yli puolet (19 346 henkilöä eli 55 % epäillyistä) oli sellaisia, joilla oli kotipaikka Suomessa ja loput turisteja tai muita Suomessa vierailleita ulkomaalaisia vuonna 2005 (vuoden 2006 tieto ei ole vielä käytettävissä). Suomalaisista muita kuin syntyperäisiä Suomen kansalaisia oli rikoksista epäiltyinä 17 062 henkilöä (2,7 % kaikista epäillyistä) vuonna 2005. Kansalaisuudeltaan tuntemattomia vuosina 2002–2005 oli 0,2 prosenttia kaikista epäillyistä (1 408 henkilöä vuonna 2005).

Seuraavassa asetelmassa on esitetty Suomessa asuvien rikoksesta epäiltyjen ulkomaan kansalaisten määrä ja osuus (%) poliisin tietoon tulleista selvitetöis-

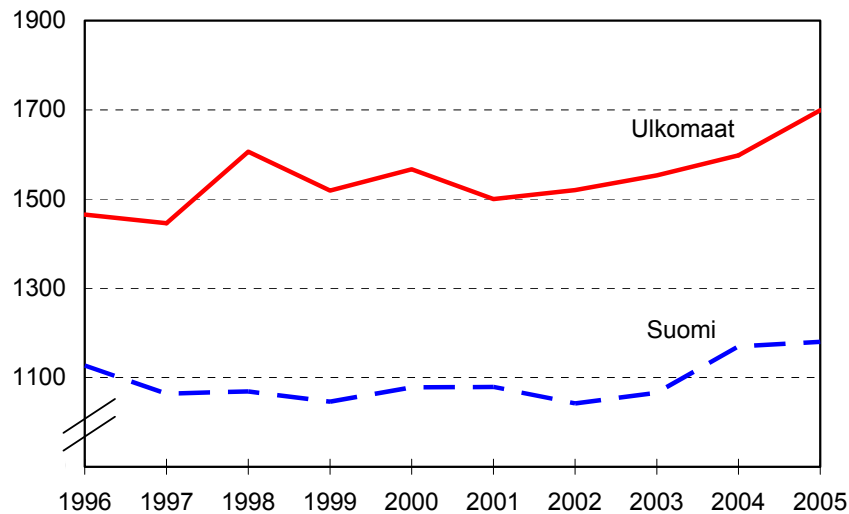
¹ Poliisin tietoon tulleisiin rikoksiin syylliseksi epäiltyjen tilastointi epäillyn kansalaisuuden mukaan aloitettiin vuonna 1996. Vertailutietoa aikaisemmilta vuosilta on saatavissa lähinnä ulkomaalaisvaltuutetun toimistossa vuonna 1994 tehdystä ulkomaalaisten rikollisuutta koskeneesta selvityksestä (Nieminen 1994), jonka tuloksia on selostettu myös aiemmissa Rikollisuustilanne-katsauksissa (ks. Rikollisuustilanne 1995–1996).

tä rikoksista ja Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrä ja osuus (%) koko väestöstä vuosina 2001–2006.

	2001	2002	2003
Rikoksesta epäiltyjen Suomessa asuvien ulkomaan kansalaisten määrä	14 783	15 758	16 621
<i>Osuus selvitetystä rikoksista %</i>	2,5%	2,8%	2,8%
Suomessa asuvat ulkomaan kansalaiset	98 577	103 682	107 003
<i>Osuus koko väestöstä %</i>	1,9%	2,0%	2,0%
	2004	2005	2006
Rikoksesta epäiltyjen Suomessa asuvien ulkomaan kansalaisten määrä	17 314	19 346	.. ¹⁾
<i>Osuus selvitetystä rikoksista %</i>	2,7%	3,0%	.. ¹⁾
Suomessa asuvat ulkomaan kansalaiset	108 346	113 852	121 739
<i>Osuus koko väestöstä %</i>	2,1%	2,2%	2,3%

¹⁾ Vuotta 2006 koskevat tiedot ei olleet vielä saatavilla.

Suomessa asuvat ulkomaan kansalaiset ovat olleet vuosittain epäiltyinä rikoksista heidän väestöosuuteensa nähden noin 1,3–1,5 kertaa useammin kuin suomalaiset. Syntyperäisten Suomen kansalaisten väestömäärään suhteutettu rikollisuus on lisääntynyt 5 prosenttia vuonna 2005 verrattuna vuoteen 1996. Samalla aikavälillä ulkomaan kansalaisten vastaava rikollisuus on lisääntynyt 16 prosenttia. Täsmällisempi kuva heidän tilastoidusta rikollisuudestaan verrattuna suomalaisiin saataisiin vasta, kun epäiltyjä ja väestöryhmiä tarkasteltaisiin ikäryhmittäin ja asuinpaikan mukaan. Rikoksista suhteellisesti suurin osa on nimittäin nuorten ja nuorten aikuisten suurissa asutuskeskuksissa tekemiä rikoksia.

Kuvio 93 Rikoksista epäiltyjen suomalaisten ja Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrä väestön 10 000 asukasta kohti kansalaisuuden mukaan vuosina 1996–2005

Taulukko 41 Poliisin tietoon tulleisiin rikoksiin syylliseksi epäillyt ulkomaalaiset kansalaisuuden mukaan vuonna 2005¹

Kansalaisuus	Epäiltyjen lukumäärä	Epäiltyjä, joiden kotipaikka Suomessa	Kansalaisia Suomessa	Epäiltyjä 1000 henkeä kohti
Venäjä	8 188	3 902	24 621	158
Viro	6 449	2 103	15 459	136
Ruotsi	2 684	1 385	8 196	169
Somalia	1 583	1 511	4 704	321
Irak	1 296	1 198	3 267	367
Turkki	1 166	1 042	2 621	398
Iran	1 019	958	2 562	374
Vietnam	637	621	1 657	375
Liettua	620	45	398	113
Muut	11 787	6 581	50 367	131
Yhteensä	35 429	19 346	113 852	170

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista. Vuotta 2006 koskevat tiedot ei olleet vielä saatavilla.

¹ Kansalaisuudeltaan tuntemattomia ei ole huomioitu rikoksesta epäiltyjä koskevilla luvuilla.

Suurimman rikoksista epäiltyjen ulkomaalaisryhmän muodostivat venäläiset (20 %), sitten virolaiset (19 %) ja ruotsalaiset (8 %) vuonna 2006. Niihin kuuluu noin puolet kaikista ulkomaalaisepäillyistä. Näistä rikoksesta epäiltyjen virolaisten määrä on Viron EU:hun liittymisen jälkeen kasvanut selvästi.

Väestömäärään suhteutettu syylliseksi epäiltyjen osuus Suomessa asuvista ulkomaan kansalaisten oli vuonna 2005 (vuotta 2006 koskevat tiedot ei olleet vielä saatavilla) korkeampi kuin edellä mainituilla kansalaisuusryhmillä esi-

merkiksi turkkilaisilla (40 %), irakilaisilla (37 %), iranilaisilla (37 %) ja vietnamilaisilla (37 %). Venäläisillä tämä osuus on 16 % ja virolaisten 14 %, mikä on hieman suurempi kuin suomalaisilla (12 %). On huomattava, että useiden rikosten kasautuminen pienehkölle rikosaktiiville joukolle nostaa tällaisia suhdelukuja, koska sama henkilö voi esiintyä useampaan kertaan tilastossa rikoksista epäiltynä. Tämä seikka on syytä pitää mielessä vertailtaessa eri ulkomaalaisryhmien rikoksiin syyllistymistä Suomessa. Samalla on kuitenkin myös todettava, että eri kansalaisuusryhmien rikosten määrää osoittava suhdeluku ja eri kansallisuuksien keskinäinen järjestys näyttävät pysyvän vuodesta toiseen melko samanlaisina.

Kantasuomalaisten tavoin myös ulkomaan kansalaiset ovat useimmin epäiltynä liikenne rikoksesta (45 % vuonna 2005). Suomessa asuvat ulkomaalaiset olivat suhteellisesti useimmin epäiltyinä ryöstöistä (21 %) ja raiskauksista (27 %) vuonna 2005. Ulkomaan kansalaisten tekemiin ryöstöihin epäillyistä lähes 40 % oli somaleja. Lähes kaikki somalialaisten tekemät ryöstöt tapahtuivat Helsingissä, jossa somalialaisnuorten ryhmä syyllistyi moniin ryöstö- ja pahoinpitelyrikoksiin. Virolaiset olivat puolestaan ulkomaalaisista muita useammin epäiltynä raiskauksista (27 % ulkomaalaisepäillyistä).

Taulukko 42 Eräistä yleisimmistä rikoslajeista epäiltyjen ulkomaalaisten määrä ja osuus tästä rikoslajista epäillyistä vuosina 2004 ja 2005

	Lukumäärä		Osuus tästä rikoslajista epäillyistä:	
	2004	2005	2004	2005
Liikenne rikos	14 814	16 107	4,0 %	4,2 %
Varkaus	4 796	6 353	7,1 %	9,8 %
Pahoinpitelyt	1 925	2 206	6,7 %	7,7 %
Liikennejuopumus	1 497	1 844	5,0 %	6,4 %
Petokset	851	730	7,3 %	5,9 %
Huumausainerikos	582	662	3,8 %	4,3 %
Alkoholirikos	98	77	2,5 %	1,9 %
Luvaton käyttö	70	79	3,6 %	5,3 %
Ryöstö	153	324	10,5 %	20,8 %
Muut seksuaalirikokset	123	93	12,4 %	7,9 %
Raiskaus	70	109	16,1 %	27,0 %
Henkirikokset	5	6	3,3 %	4,7 %
Kaikki rikokset	32 216	35 429	5,1 %	5,5 %

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista. Vuotta 2006 koskevat tiedot ei olleet vielä saatavilla.

Juhani Iivari (2006, 66–67) on tarkastellut rikoslajeittain maahanmuuttajien (ulkomailla syntyneiden) suhteellisia osuuksia poliisin tietoon vuonna 2001

tulleessa rikollisuudessa¹. Epäillyistä maahanmuuttajista hieman suurempi osuus oli epäiltyinä väkivalta- ja omaisuusrikoksista kuin vastaava osuus kantasuomalaisepäillyistä. Tätä saattaa selittää se, että maahanmuuttajien väkivalta- ja omaisuusrikollisuus on jossain määrin näkyvämpää kuin kantasuomalaisten, jolloin se tulee herkemmin poliisin tietoon (mt., 67). Rattijuopumukseen syyllistyneiden suhteellinen osuus kaikista epäillyistä oli taas kantasuomalaisilla suurempi.

Kansalaisuudeltaan ulkomaalaisten tai maahanmuuttajataustaisten väkivaltarikoksista tehdyn selvityksen (sisäasiainministeriön poliisiosasto 2001) mukaan Suomessa vuonna 2000 tapahtuneista pahoinpitelyistä kolme prosenttia (900 tapausta) oli sellaisia, joissa epäiltyinä oli ulkomaalainen tai maahanmuuttajataustainen henkilö². Henkirikoksissa ulkomaalaisten/maahanmuuttajataustaisten epäiltyjen osuus oli 2 % (3 tapausta), henkirikosten yrityksissä 4,5 % (15 tapausta), raiskauksissa 6 % (33 tapausta) ja ryöstöissä 7 % (201 tapausta). Maahanmuuttajataustaisten henkilöiden tekemien väkivaltarikosten määrä ja laatu eivät ole ryöstöjen lisääntymistä lukuun ottamatta muuttuneet vuotta aiemmin tehtyyn samanlaiseen selvitykseen (sisäasiainministeriön poliisiosasto 2000) verrattuna. Epäillyistä tekijöistä 89 % oli miehiä. Tyypillinen väkivaltarikostapahtuma oli ravintolassa tai ravintolaillan jälkeen tapahtunut pahoinpitely, joissa sekä tekijä että uhri olivat usein alkoholin vaikutuksen alaisina. Noin joka viides (21 %, 319 tapausta) väkivaltatapaus luokiteltiin ns. lähisuhdeväkivallaksi (ydinperheen lisäksi esim. entisten puolisoitten tekemä väkivalta). Vuonna 2000 15 % väkivaltarikoksista epäillyistä maahanmuuttajataustaisista henkilöistä (380 epäiltyä) oli ollut samassa tapahtumassa rikoksen (mm. väki- tai ilkeilyn) uhri (mt., 26–27).

¹ Tarkastelun ulkopuolelle on rajattu henkilöt, jotka eivät asu pysyvästi Suomessa (Iivari 2006, 36).

² Raportissa ”ulkomaalaiseksi” tai ”maahanmuuttajataustaiseksi” määriteltiin henkilöt, jotka olivat syntyneet jossakin muussa maassa kuin Suomessa tai joiden kansalaisuus oli jokin muu kuin Suomi sekä henkilöt, joilta puuttui tieto kansalaisuudesta ja syntymämaasta mutta joiden maahanmuuttajatausta oli selvinnyt heidän nimestään tai jostakin muusta seikasta. Esitetyt osuudet poikkeavat Tilastokeskuksen vastaavista osuuksista. Tämä johtuu toisistaan poikkeavista rikosten laskentamekanismeista. Tutkimuksessa tapahtumayksiköksi on valikoitunut vain rikosilmoituksen törkein rikos, kun taas viralliseen poliisitilastoon voi kirjautua rikostapahtuman kaikki muutkin rikokset. Tutkimuksen osuudet on kuitenkin laskettu Tilastokeskuksen luvuista. Tämän vuoksi ne ovat vain suuntaa antavia.

3.3 Poliisin tietoon tulleet maahanmuuttajanuorten rikollisuus Päivi Honkatukia

Osin maahanmuuttajien ja kantaväestön väliset tilastoidun rikollisuuden erot johtuvat siitä, että maahan muuttaneiden joukossa on enemmän nuoria kuin kantaväestössä (Iivari 2006, 45–46, 54–55, 62). Monissa Euroopan maissa varsinkin nuoria maahanmuuttajataustaisia henkilöitä epäillään rikoksista väestöosuuteensa nähden hieman useammin kuin muita. Nuorten itse ilmoittamia rikoksia koskevat tutkimukset osoittavat taas kanta- ja maahanmuuttajaväestön välisen rikosaktiivisuuden eron olevan pieni, joskus olematon (Pettersson 2005, 140–141).

Suomessa nuorten maahanmuuttajataustan yhteyttä rikosaktiivisuuteen on tutkittu vähän, eikä pelkästään tähän seikkaan keskittyvää tutkimusta ole vielä tehty. Yksi harvoista selvityksistä, joissa nuoren maahanmuuttajatausta on otettu huomioon, tarkasteli helsinkiläisnuorten tekemiseen ilmoittamien vakavien väkivalta- ja omaisuusrikosten¹ yhteyttä heidän sosiaaliseen taustaansa (Kivi-vuori 2003c). Mukana vanhempien sosioekonomista asemaa, perhetilannetta ja nuoren sukupuolta mittaavassa tilastollisessa mallissa oli nuoren maahanmuuttajatausta (ainakin toinen vanhemmista on syntynyt muualla kuin Suomessa). Vakiinnin jälkeen maahanmuuttajien lapset olivat syyllistyneet useammin väkivaltaan mutta harvemmin omaisuusrikoksiin kuin muut vastanneet. (Mt., 69–70.)

Edellä mainitun sisäasiainministeriön selvityksen (sisäasiainministeriön poliisiosasto 2001) mukaan peräti joka viides vuonna 2000 väkivaltarikoksesta epäilty maahanmuuttaja oli alaikäinen (epäiltyjä kaikkiaan 2 481). Maahanmuuttajanuorten tekemistä väkivaltarikoksista nelisenkymmentä prosenttia oli tapahtunut Helsingissä. Erityisesti maahanmuuttajataustaisten henkilöiden tekemät ja poliisin tietoon tulleet ryöstöt lisääntyivät vuosituhaten vaihteessa, samaan aikaan kun heidän määränsä moninkertaistui Suomessa. Näistä rikoksista epäillyistä yli puolet oli ollut tekohetkellä alle 18-vuotiaita. Tyypillinen Helsingissä tapahtunut ryöstö, jossa oli mukana maahanmuuttajataustaisia nuoria, oli useamman nuoren tekemä. Mukana saattoi olla myös kantasuomalaisia nuoria. Ryöstöt oli tehty osin pelkästään uhkailemalla ja tyypillisesti saaliina oli ollut usein matkapuhelin tai vähäinen summa rahaa. (Mt., 13–14.)

¹ Vakaviksi väkivaltarikoksiksi on määritelty rahan kiristäminen väkivallalla uhkaamalla, jonkun ryöstäminen, vammoja tuottaneet pahoinpitelyt tai toisen uhkaaminen aseella. Vakaviksi omaisuusrikoksiksi taas on määritelty ajoneuvon varastaminen sekä murtautuminen autoon tai varastoon.

Valtaosa poliisin tietoon tulleista nuorista epäillyistä (97 % vuonna 2003) on kansalaisuudeltaan suomalaisia, kuten myös kaikista epäillyistä. Jos kuitenkin poliisin tietoon tulleiden rikosten määrä suhteutetaan esimerkiksi maassa asuvien maahanmuuttajataustaisten henkilöiden määriin, saadaan tietoa rikoksista epäillyksi tulemisen riskistä näissä ryhmissä. Taulukossa 43 on esitetty tietoja poliisin syylliseksi epäilemistä henkilöistä iän ja kansalaisuuden mukaan vuodelta 2003. Luvut on suhteutettu kussakin ryhmässä tuhatta maassa asuvaa henkilöä kohden. Kukin epäilty on laskettu mukaan ainoastaan kerran, vaikka häntä olisi epäilty useista rikoksista (nettoluku).

Taulukosta käy ilmi, että 15–20-vuotiaiden ulkomaan kansalaisten (15–20-vuotiaiden) riski tulla poliisin epäilemiksi omaisuus- ja väkivaltarikoksissa¹ on suurempi kuin Suomen kansalaisten, kun taas huumausainerikoksissa ja rattijuopumuksissa tilanne on tasaisempi, osin jopa päinvastainen.

Taulukon lukuja tulkitessa on syytä pitää mielessä, että mukana ovat myös turisteina tai opiskelijavaihdossa jne. rikoksia tehneet ulkomaan kansalaiset, mikä saattaa antaa liioitellun kuvan rikoksista syylliseksi epäiltyjen määristä joissakin maahanmuuttajaryhmissä.

Taulukko 43 Poliisin eri rikoksiin syylliseksi epäilemät henkilöt kansalaisuuden ja iän mukaan, 1 000:tta ikäryhmäänsä kuuluvaa kohti, nettoluvut

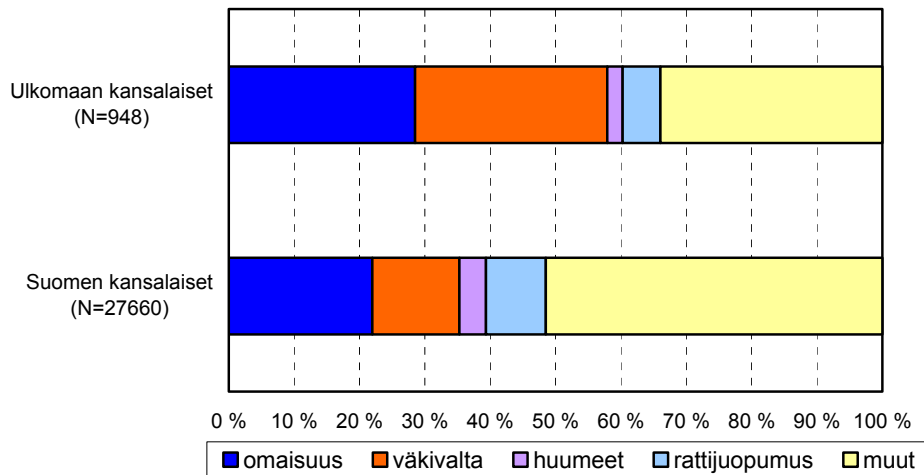
Rikokset	alle 15 v.		15–17 v.		18–20 v.		21 v. –	
	<i>Kansalaisuus</i>							
	Suomen	ulkom.	Suomen	ulkom.	Suomen	ulkom.	Suomen	ulkom.
Kaikki	5,5	16,5	47,5	89,4	98,8	137,6	33,8	58,2
Omaisuus	4,1	11,9	17,7	36,7	14,4	28,1	4,4	12,2
Väkivalta	0,5	2,8	8,1	31,9	11,2	35,0	3,2	8,3
Huumausaine	0,0	0,0	1,7	1,4	4,1	3,8	0,6	1,1
Rattijuopumus	0,0	0,0	3,9	1,9	9,3	11,2	3,6	5,2

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Kuviossa 94 on verrattu poliisin rikoksista epäilemien 15–20-vuotiaiden ulkomaan ja Suomen kansalaisten rikollisuuden rakennetta 2003. Kuvio näyttäisi samantyyppiseltä, jos analyysissä olisivat kaikenikäiset epäillyt, mutta 15–20-vuotiaiden Suomen ja ”ulkomaan kansalaisten” rikollisuusrakenteet poikkeavat toisistaan enemmän kuin täysi-ikäisillä. Lähes kuusi kymmenestä epäillyistä ulkomaan kansalaisista (57,9 %) oli epäiltynä omaisuus- tai väki-

¹ Omaisuusrikoksiin on laskettu varkaus, näpistys, kavallus, erilaiset petokset, vahingonkeko, luvaton käyttö, kätkemisrikokset ja muut omaisuusrikokset. Väkivaltarikokset: pahoinpitely, ryöstö, kiristys, tappo, murha, surma, lapsensurma, tappeluun osallistuminen, raiskaus. Huumausainerikokset: rikoslain 50. luku.

valtarikoksista, kun vastaava osuus epäillyistä Suomen kansalaisista oli runsas kolmannes (35,3 %). Molemmissa ryhmissä muista rikoslain vastaisista rikoksista epäiltyjen määrä oli suuri. Valtaosa näistä oli liikenne rikoksista epäiltyjä.

Kuvio 94 Poliisiin rikoksista epäilemien 15–20-vuotiaiden rikollisuuden rakenne (%) kansalaisuuden mukaan vuonna 2003 (nettoluvut)

Nuoret maahanmuuttajat ovat siis suhteellisesti useammin epäiltyinä väkivaltarikoksista kuin kantasuomalaiset nuoret. Poikkeuksen tästä tekevät henkirikokset¹, joissa alle 21-vuotiaiden ulkomaan kansalaisten osuus epäillyistä vastaa heidän väestöosuuttaan. Lähes kaikki nuorten henkirikoksista (99 %) ovat kansalaisuudeltaan suomalaisten tekemiä ja suurin osa tekijöistä (96 %) on syntynyt Suomessa. Ne ovat ylipäätään nuorille harvinaisia rikoksia: vuosittain henkirikoksista epäillyistä alle kymmenesosa on nuoria. Vuosien 1980 ja 2004 välisenä aikana niihin syyllistyi keskimäärin 11 nuorta vuodessa, kaikkiaan 283 nuorta. Suomenruotsalaiset syyllistyvät henkirikoksiin väestöosuuttaan vähemmän, romanit taas enemmän. Romanien osuus nuorten tekemistä henkirikoksista oli vuosittain kymmenen prosentin tuntumassa. Romaninuorten tekemien henkirikosten taustalla oli huono-osaisuutta jopa enemmän kuin muilla näistä rikoksista epäillyillä: päihteiden käyttöä, rikkonaisia perhesuhteita ja syrjäytymistä. (Lehti 2007, 8–12, 36–88.)

Poliisi epäilee nuoria maahanmuuttajataustaisia naisia näistä rikoksista suhteellisesti harvemmin kuin kantasuomalaisia nuoria naisia. Näin on erityisesti 15–20-vuotiailla väkivaltarikoksista epäillyillä sekä alle 21-vuotiailla huu-

¹ Henkirikoksilla tarkoitetaan uhrin kuolemaan johtaneita väkivaltarikoksia (tappo, murha, surma, lapsensurma, yksin teoin tahallisen pahoimpitelyrikoksen kanssa tehty kuolemantuottamus, Lehti 2007, 4).

mausainerikoksista epäillyillä (ks. taulukko 44). Aikuisilla ”ulkomaan” kansalaisilla sukupuolten väliset erot eivät poikkea kantasuomalaisten vastaavista yhtä paljon.

Taulukko 44 Tyttöjen ja naisten osuus (%) kaikista eri rikoksista epäillyistä vuonna 2003, taulukoituna epäiltyjen kansalaisuuden mukaan

	Ikä				Kaikki naiset/tytöt	Epäiltyjen määrä
	0–14	15–17	18–20	21–		
Kaikki rikokset						
Suomen kansalaiset	25,5	16,7	13,9	15,5	15,6	349 302
ulkomaan kansalaiset	21,3	14,7	10,3	13,7	13,6	21 146
Omaisuusrikokset						
Suomen kansalaiset	29,1	19,9	14,9	18,8	18,9	120 311
ulkomaan kansalaiset	22,7	16,9	14,1	20,4	19,3	8 557
Väkivaltarikokset						
Suomen kansalaiset	18,0	20,2	12,7	10,4	11,8	27 891
ulkomaan kansalaiset	15,6	11,6	3,0	10,0	9,2	2 065
Huumausainerikokset						
Suomen kansalaiset	30,8	25,2	18,9	14,0	15,6	14 441
ulkomaan kansalaiset	0,0	12,5	12,0	10,3	10,7	578
Rattijuopumus						
Suomen kansalaiset	4,2	7,6	9,8	9,6	9,5	22 950
ulkomaan kansalaiset	0,0	0,0	7,9	7,8	7,7	1 098

Suomessa rikosoikeudellisen vastuun alaikäraja on 15 vuotta, mutta myös tätä nuoremmat voivat joutua maksamaan vahingonkorvauksia ja joutua lastensuojelun toimenpiteiden kohteeksi. Alle 15-vuotiaista poliisin tietoon tulleista rikosten tekijöistä tehdyssä selvityksessä (Savolainen ym. 2007) tarkasteltiin kantasuomalaisten ja maahanmuuttajataustaisten¹ rikollisuuden eroja. Tulosten mukaan vajaalla viidesosalla alle 15-vuotiaista ensikertalaisista oli maahanmuuttajatausta. Väkivalta oli hieman yleisempää maahanmuuttajataustaisilla lapsilla kuin muilla (12 % vs. 7 %), mutta toisaalta esimerkiksi ilkivalta ja muu häiriökäyttäytyminen oli harvinaisempaa verrattuna kantaväestöön (9 % vs. 14 %). Maahanmuuttajataustaiset lapset uusivat rikoksia enemmän kuin kantaväestön lapset (36 % maahanmuuttajista, 30 % kantaväestöstä). Maahanmuuttajataustaisilla nuorilla oli lähes kaksinkertainen riski tehdä vähintään kuusi uutta rikosta kantaväestön nuoriin nähden. (Mt., 17–18.)

¹ Aineistona tutkimuksessa oli poliisin tietoon tullut rikollisuus sekä Helsingin kaupungin sosiaaliviraston asiakastietojärjestelmä. Tutkimuksessa oli mukana helsinkiläiset alle 15-vuotiaana rikoksia tehneet 1.1.2000–24.4.2004 (yhteensä 2 625 lasta, joista maahanmuuttajataustaisia 361, 14 %). Maahanmuuttajiksi luokiteltiin ne, jotka itse tai joiden vanhemmista vähintään toinen ei ollut syntyperäinen suomalainen. Tämä tieto saatiin sosiaaliviraston asiakastietojärjestelmästä, mutta ei aina. Sen vuoksi poliisin tietoon tulleista tapauksista maahanmuuttajatausta arvioitiin henkilön nimen perusteella. (Savolainen ym. 2007, 15–17.)

3.4 Rikosten seuraamukset

Hannu Niemi & Päivi Honkatukia

Rangaistukseen tuomitut ulkomaan kansalaiset

Vuonna 2005 (vuotta 2006 koskevat luvut eivät ole vielä käytettävissä) tuomittiin alioikeudessa rangaistukseen 19 730 (19 164 vuonna 2004) ulkomaalaista (6,5 % Suomessa tuomituista). Tuomittujen ulkomaan kansalaisten määrä kääntyi kasvuun vuonna 1996 vähennyttyään sitä ennen muutamana vuotena selvästi. Vuonna 2005 muita kuin Suomen kansalaisia tuomittiin rangaistukseen yli kaksinkertainen määrä vuosiin 1995–1996 verrattuna. Vuonna 2005 rikoksesta tuomittujen ulkomaalaisten määrä lisääntyi (3 %) edellisestä vuodesta.

Rangaistukseen tuomitut ulkomaan kansalaiset vuosina 1996–2005.

	1996	1997 ¹	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Tuomittuja	8 941	15 916	18 787	16 759	17 494	20 660	19 861	20 490	19 164	19 730
Muutos %	+14%	+78%	+18%	-11%	+4%	+18%	-4%	+3%	-6 %	+1%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

¹ Tilastointitapa muutettu vuonna 1997.

Varsinaisessa oikeudenkäynnissä sakkoon tai vankeuteen tuomittiin 4 064 vieraan maan kansalaista vuonna 2005. Määrä on 9 % enemmän kuin vuonna 2004 ja lähes nelinkertainen vuoteen 1996 verrattuna. Ulkomaalaisista tuomituista noin joka viidennelle (21 %) määrättiin rangaistus varsinaisessa oikeudenkäynnissä vuonna 2005.

Varsinaisessa oikeudenkäynnissä sakkoon tai vankeuteen tuomitut ulkomaan kansalaiset vuosina 1996–2005.

	1996	1997 ¹	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
	1 194	2 197	2 421	2 738	2 940	3 339	3 511	3 630	3 723	4 064

¹ Tilastointitapa muutettu vuonna 1997.

Vankeustuomion sai 1 743 henkilöä (1 489 vuonna 2004), mikä on 6,2 prosenttia kaikista vankeuteen tuomituista vuonna 2005. Näistä ehdottomia vankeustuomioita oli 467 (4,0 % ehdottomista vankeustuomioista). Rangaistusmääräyksin sakkoon tuomittuja oli 79 prosenttia vuonna 2004 (81 % vuonna 2004) kaikista ulkomaalaisten saamista rangaistuksista. Rangaistusmääräyksistä arviolta kaksi kolmasosaa koski liikenne rikoksia.

Vuonna 2005 tuomituista ulkomaalaisista 55 prosenttia (51 % vuonna 2004) asui Suomessa. Suomessa asuvien rikoksesta tuomittujen ulkomaalais-

ten määrä (10 883 tuomittua; 9 842 tuomittua vuonna 2003) oli 3,6 % kaikista tuomituista vuonna 2005.

Kaikista tuomituista ulkomaan kansalaisista vuonna 2005 noin kolmannes (32 %; 35 % vuonna 2004) oli venäläisiä (6 260 tuomittua, 6 748 vuonna 2004), 14 prosenttia virolaisia (2 672 tuomittua, 2 224 vuonna 2004) ja 8 prosenttia ruotsalaisia (1 561 tuomittua, 1 519 vuonna 2004). Ehdottomaan vankeuteen tuomitaan eniten venäläisiä (23 % vuonna 2005) ja toiseksi eniten virolaisia (21 % vuonna 2005). Vankiloissa virolaisia on kuitenkin venäläisiä enemmän, mikä kertoo siitä, että virolaisia tuomitaan keskimäärin vakavammista rikoksista kuin venäläisiä.

Etenkin nuoret maahanmuuttajataustaiset miehet ovat väestöosuuteensa nähden yliedustettuina myös rikoksista tuomituista. Juhani Iivarin (2006, 84–88) mukaan 15–20-vuotiaat maahanmuuttajamiehet olivat saaneet neljäsosan kaikista maahanmuuttajien päär rikostuomioista vuonna 2001.¹ Vastaava osuus suomalaisista nuorista miehistä oli vajaa viidennes. Nuoret maahanmuuttajanaiset olivat saaneet 4 % kaikista maahanmuuttajien tuomioista, suomalaisilla nuorilla naisilla vastaava osuus oli 3 %. Nuoret maahanmuuttajamiehet olivat tulleet tuomituiksi kantaväestöä useammin väkivalta- ja omaisuusrikoksista. Väkivaltarikoksissa heidän osuutensa oli 31 % kaikista maahanmuuttajien tuomioista, kun vastaava osuus oli kantasuomalaisilla nuorilla miehillä 22 %. Vastaavat luvut omaisuusrikoksista olivat 30 ja 26 %. Muissa rikostyypeissä erot olivat pienemmät. 15–20-vuotiaat maahanmuuttajanaiset olivat saaneet suhteellisesti kantasuomalaisia useammin tuomion ainoastaan omaisuusrikoksissa (7 % kaikista maahanmuuttajien päär rikostuomioista vs. 4 % kantasuomalaisilla) (mt., 84–88).

Ikä- ja sukupuolivakioituna maahanmuuttajien riski tulla tuomituksi rikoksesta oli puolitoistakertainen verrattuna kantasuomalaisiin. Väkivalta- ja huumausainerikoksista maahanmuuttajamiehet olivat tulleet tuomituksi yli kaksinkertaisesti väkivalta- ja huumerikoksista verrattuna kantaväestön miehiin, naisilla ero on pienempi. Sen sijaan omaisuusrikoksista maahanmuuttajanaiset olivat saaneet tuomion kaksi kertaa useammin kuin kantaväestön naiset, miehillä ero oli pienempi, vaikka samansuuntainen. Muissa rikoksissa eroja ei ollut yhtä merkittävästi. (Mt., 74–77.)

¹ Iivari (2006) on verrannut maahanmuuttajataustaisten ja kantasuomalaisten riskiä saada rikostuomioita aineistonaan alioikeuksissa annetut päär rikostuomiot vuosilta 1997, 1999 ja 2001. Kukin henkilö esiintyy aineistossa vain kerran riippumatta siitä, kuinka monta tuomiota hän on saanut. Analyysit on tehty sukupuoli- ja ikävakioidusti rikostyyppin mukaan (omaisuus-, väkivalta- ja huumausainerikokset, rattijuopumus ja muut rikokset, mt., 40–41, 44–47.

Tutkimuksessaan Iivari (mt., 68–69) havaitsi viitteitä siitä, että rikosoi-keusjärjestelmä kohtelisi huumausainerikoksista syytettyjä maahanmuuttajia ankarammin kuin kantasuomalaisia, joskin hänen analyysissään ei ollut tietoa siitä, ovatko maahanmuuttajien tekemät huumausainerikokset törkeämpiä ja ammattimaisempia kuin kantasuomalaiset vastaavat rikokset.

Ulkomaalaiset vangit

Vankilassa ulkomaan kansalaisia oli ns. vankilakausilla mitattuna yhteensä 731 ja keskimäärin päivässä 306 (8 % koko vankiluvusta) vuonna 2006. Ulkomaalaisten vankien päivittäinen luku on viisitoistakertaistunut 1990-luvun alusta (päivittäinen keskivankiluku 20 vuonna 1990). Vuonna 2005 ulkomaalaisten vankiluku lisääntyi vankilakausilla mitattuna selvästi (15 %) edellisestä vuodesta. Ulkomaalaisten vankilakaudet ja päivittäinen keskivankiluku on Rikosseuraamusvirastosta saadun tiedon mukaan kehittynyt vuosina 1997–2006 seuraavasti:

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
VK*	380	454	457	577	763	786	793	713	731	844
<i>Muutos</i>	+17%	+19%	+1%	+26%	+32%	+3%	+1%	-10%	+3%	+15%
KVL*	116	130	138	173	248	293	291	284	282	306
<i>Muutos</i>	+23%	+12%	+6%	+25%	+43%	+18%	-1%	-2%	-0,1%	+9%

*VK=vankilakaudet; KVL=keskivankiluku.

Näistä vangeista oli 67 prosenttia (71 % vuonna 2005) mitattuna vankilakausien määrällä ja 65 prosenttia (61 % vuonna 2005) mitattuna päivittäisellä keskivankiluvulla kärsimässä tuomioistuimen langettamaa vankeusrangaistusta vuonna 2006. Vuotuisesta vankimäärästä (vankilakausista) kolmannes (33 %; 39 % vuonna 2005) ja päivittäisestä keskivankiluvusta runsas kolmannes (39 %; 39 % vuonna 2005) oli tutkintavankeja vuonna 2006.

Kaikista vuonna 2006 vankilassa olleista ulkomaalaisista 26 prosenttia (rangaistusvangeista 29 %) oli Viron ja 18 prosenttia (rangaistusvangeista 18 %) Venäjän kansalaisia (vankilakausilla mitattuna). Somaleja kaikista vangeista oli 7 prosenttia, ruotsalaisia 5 prosenttia ja Liettuan kansalaisia 5 prosenttia. Vuosittain noin puolella ulkomaalaisvangeista päärikoksena on huumausainerikos.

3.5 Mitkä tekijät selittävät maahanmuuttajien rikollisuutta? Päivi Honkatukia

Viranomaistilastojen perusteella maahanmuuttajien riski tulla epäillyksi ja tuomituksi rikoksista on suurempi kuin kantaväestön, vaikka kantasuomalaiset tekevät suurimman osan viranomaisten tietoon tulleista rikoksista. Etnisyyden tai kulttuurin merkitykset saattavat ylikorostua monimutkaisten sosiaalisten prosessien huomioon ottamisen kustannuksella. Tällöin maahanmuuttajista tai heidän kulttuuristaan etsitään selitystä heidän korkeammille rikosluvuilleen, vaikka syyt voivat löytyä siitä, miten vastaanottava yhteiskunta kohtelee heitä. Lisäksi etnisyyttä kuvaavat luokittelut (kansalaisuus, syntymämaa, äidinkieli) piilottavat helposti maahanmuuttajaryhmien sisäisen moninaisuuden.

Viranomaisten tietoon tulleessa rikollisuudessa maahanmuuttajat ovat usein yliedustettuna väestöosuuteensa nähden, kun taas esimerkiksi itse ilmoitettua rikollisuutta koskevissa tutkimuksissa maahanmuuttajien yliedustus supistuu joskus lähes olemattomiin (Pettersson 2005, 139–140).

Tätä on selitetty ensinnäkin maahanmuuttaja- ja kantaväestön sosiaalisen aseman, ikä- ja sukupuolirakenteen ja muiden kriminologisten taustamuuttujien eroilla. Lisäksi maahanmuuttajien on todettu kohtaavan syrjintää taustansa vuoksi esimerkiksi työmarkkinoilla ja yleensä arkielämässään. (Esim. Die- sen 2005, 256–257.) Sen vuoksi tilastollisessa tarkastelussa olisi tärkeää vakioida sosioekonominen asema, perhesuhteet, ammattiasema, koulutus ja muut heidän sosiaalista ja taloudellista asemaansa kuvaavat tekijät (Iivari 2006, 36–37; vakiointiyrityksistä esimerkki Ahlberg 1996, 45).

Iivarin (2006) tutkimuksen mukaan maahanmuuttajataustaisilla vangeilla on kokemuksia työttömyydestä, pienituloisuudesta, kuten muillakin rikoksia tehneillä. Maahanmuuttajien rikollisuus ei tulosten mukaan ole ”tuontitavaraa”, vaan taustalla on epäonnistunut kotouttaminen, pitkäaikaistyöttömyys, rahan puute, minkä lisäksi monet olivat kokeneet syrjintää sekä arkielämässään että viranomaiskohtaamisissaan. (Iivari 2006, 133–134, 138)

Yksi varsinkin etnisten vähemmistöjen nuorten rikosten taustalla oleva tekijä liittyy nuorten keskinäisten suhteiden ongelmiin, joista vakavampia ovat niin kutsutun arkipäivän rasismien eri muodot. Tämä käsite viittaa arkisiin omaan tai perheen etniseen taustaan tai ihonväriin perustuviin epäoikeudenmukaisuuden kokemuksiin eri elämänalueilla. Tällaisia ovat esimerkiksi syrjivät eleet, nimittely, ryhmästä ulos sulkeminen ja äärimmillään fyysinen väkivalta tai uhkailu. Nuoret voivat siis olla paitsi rikosten tekijöitä, myös rasistisen rikollisuuden uhreja. Rasisminvastaiset ennaltaehkäisevät toimet voisivat

ehkäistä maahanmuuttajataustaisten nuorten rikollisuutta. (Honkatukia & Suurpää 2007.)

Edellä kuvatun kaltaisiin sosiaalista ja arkielämää kuvaavien tekijöiden ohella selitystä maahanmuuttajien yliedustukseen tilastoidussa rikollisuudessa on etsitty siitä, miten heitä kohdellaan rikosten tekijöinä. Rikosoikeusjärjestelmässä tapahtuvaa etnistä syrjintää ei ole tutkittu Suomessa eikä kovin paljon muissakaan Pohjoismaissa (Pettersson 2005, 134). Ruotsalaistutkimusten havaintojen mukaan on kuitenkin viitteitä siitä, että maahanmuuttajien rikokset ilmoitetaan useammin kuin kantaväestön, heidät otetaan helpommin kiinni ja heitä epäillään useammin rikoksista. He joutuvat useammin myös tutkintavankeuteen (samanlaisia havaintoja Suomesta on tehnyt Kainulainen 2004b, 346–350). Osin tämän syynä voi olla se, että heidän tekemänsä rikokset ovat helpommin havaittavissa ja heihin kohdistuu enemmän epäluuloja kuin kantaväestöön kuuluviin (tästä Suomen osalta esim. Hautaniemi 2004, 101, 109). Lisäksi paitsi heidän kielitaitonsa myös heidän tietonsa yhteiskunnan säännöistä ja lainsäädännöstä saattava olla puutteelliset, minkä vuoksi heidän on vaikeampi puolustaa itseään. (Pettersson 2005, 139–146; Diesen 2005, 258–286, 292.)

3.6 Kansainvälistyminen ja rikollisuus

Hannu Niemi ja Martti Lehti

Kansainvälistyminen näkyy rikollisuudessamme, paitsi maahanmuuttajien rikollisuutena, myös lisääntyneenä ulkomaisten rikollisten toimintana Suomessa ja suomalaisten rikollisten toimintana maamme rajojen ulkopuolella, niin järjestäytyneiden ryhmien kuin yksittäisten toimijoidenkin. Se näkyy myös siinä, että suomalaiset rikolliset enenevässä määrin operoivat Suomessa maamme rajojen ulkopuolelta käsin, kuten esimerkiksi paritusrikollisuudessa on tapahtunut. Rikollisuuden kansainvälistymisellä on kuitenkin myös epäsuoria (ja usein vaikeasti tunnistettavia) vaikutuksia sekä maamme rikollisuuteen että yhteiskuntaan ylipäätään. Kansainvälisten huumemarkkinoiden muutokset Aasiassa ja Etelä-Amerikassa vaikuttavat huumausaineiden kansainvälisen saatavuuden ja hinnanmuodostuksen kautta kotimaiseen huumerikollisuuteen ja vaikuttavat tšekäläiseen huume kulttuuriin. Samoin lisääntynyt kansainvälinen terrorismi on viime vuosina merkittävästi vaikuttanut lainsäädäntöömme ja yhteiskuntaamme, vaikka suoraa terrorismin uhkaa maahamme ei ole kohdistunutkaan terroriteoista puhumattakaan. Kansainvälinen rikollisuus vaikuttaa kotimaiseen rikollisuuteen myös esikuvien, toimintamallien ja uusien rikollisten innovaatioiden kautta, jotka leviävät nykyisen tiedonvälityksen avulla nopeasti maasta toiseen ilman suoria kontaktejakin.

Kaiken kaikkiaan kansainvälisen rikollisuuden vaikutukset rikollisuuteemme ovat moninaisemmat ja laajemmat kuin pelkät tilastotiedot ulkomaalaisten maassamme tekemien rikosten määrästä osoittavat. Vaikutusten tunnistaminen on kuitenkin usein hankalaa. Toisaalta tällä hetkellä käytävissä olevien julkaistujen tilastollisten tietolähteiden pohjalta kuvan muodostaminen edes suorasta maahamme suuntautuvasta rajat ylittävästä rikollisuudesta on mahdotonta. Käytännössä lähteistä on saatavissa vain epäiltyjen kansalaisuutta koskevia tietoja. Tietoja epäiltyjen asuinmaasta ei sen sijaan julkaistuista lähteistä löydy, ei myöskään tietoja siitä, kuinka järjestelmällisestä ja järjestäytyneestä toiminnasta on ollut kyse. Parhaiten jatkuvasti päivittyviä tietoja on saatavissa rikollisuuden osa-alueista, joista keskusrikospoliisi julkaisee vuosittain erityiskatsauksia eli huumausaine- ja rahanpesurikollisuudesta. Myös paritusrikollisuudesta on viime vuosina julkaistu muutama kattavampi tutkimus (ks. esim. Leskinen 2003; Lehti & Aromaa 2002), mutta esimerkiksi maahamme suuntautuvasta ihmiskuljetus- ja ihmiskaupparikollisuudesta tietämys on edelleenkin vähäistä. Perusteellinen selvitys suomalaisen järjestäytyneen rikollisuuden ulkomaisiin yhteyksiin sisältyy Mika Junnisen väitöskirjaan (Junninen 2006).

Maahanmuuttajat

Suuri osa Suomeen 1990-luvulla muuttaneista ulkomaalaisista on lähtenyt kotimaastaan pakoon sotaa, poliittista ja etnistä vainoa tai hakemaan parempaa elintasoaa. Heidän sosiaalinen asemansa on huonompi kuin suomalaisten. Kie-litaidottomuus ja koulutuksen puute voivat aiheuttaa sopeutumattomuutta suo-malaiseen yhteiskuntaan varsinkin työttömyyden aikana, jolloin menestymis-mahdollisuudet ovat entistäkin kapeammat. Näkyvissä olevan tavarapaljouden määrä voi osaltaan houkuttaa tällaisia ryhmiä rikoksiin. Sosiaaliset sidokset ja kontrolli ovat väljentyneet uusissa oloissa. Myös paikallisten tapojen ja sään-töjen tuntemus on heikkoa. Sitoutuminen paikallisväestön tapoihin ei yleensä tapahdu käden käänteessä, mutta toisaalta kotimaassa noudatettuja epävirallisia normeja ei tunneta enää sitoviksi.

Kulttuuriset erot ovat näkyneet muun muassa siinä, että jotkut ulkomaalais-ryhmät eivät kunnioita naisten seksuaalista itsemääräämisoikeutta siten kuin suomalaisessa yhteiskunnassa on tapana. Ulkomaalaiset syyllistyvätkin suhteellisesti kaikkein useimmin raiskausrikoksiin ja muihin seksuaalirikoksiin. Entisen Neuvostoliiton alueelta tulleet alkavat olla ryhmänä jo niin suuri, että rikollisen alakulttuurin muodostuminen suuremmille paikkakunnille on ollut mahdollista. Tällaisella joukolla alkaa olla riittävästi paikallistuntemusta ja tietoja maamme erityisolosuhteista, jolloin uudet tulokkaat voivat nopeasti käyttää opittuja tilanteita hyväkseen myös rikoksiin syyllistymällä. Ongelmal-lisin joukko koostuu toisen polven paluumuuttajista ja muista ulkomaalais-nuorista, jotka ovat olleet myös sosiaaliviranomaisten toimenpiteiden ulottu-mattomissa (Streng 1998).

Ulkomailta Suomeen suuntautuva rikollisuus

Liikkuminen maamme lähialueilta Suomeen ja takaisin on nykyisin helppoa ja nopeaa. Tämä luo mahdollisuuksia myös rikollisuuden kansainvälistymiselle ja organisoidun rikollisuuden toiminnalle. Tällöin voi olla välttämätöntä, että ulkomaalaisilla on toimivat yhteydet suomalaisiin rikoskumppaneihin. Tällais-ta yhteistoimintaa esiintyy tietävästi esimerkiksi suomalaisten ja virolaisten huumausainerikollisten keskuudessa (Bäckman 1998). Perinteisimmillä rikol-lisuuden osa-alueilla ulkomaalaiset voivat sen sijaan alkaa ryhmän kasvaessa myös toimia yksinään ja kilpailla suomalaisten rikollisten ”markkinoista” (ks. Aromaa 1992).

Ulkomaalaisten rikollisuus on aiheuttanut ja aiheuttaa myös laadullisia muutoksia rikollisuuteemme. Huumausainerikollisuus, taskuvarkaudet, suoje-lurahan vaatiminen ja rahanvaihtoon liittyvä rikollisuus olivat 1990-luvun alkuun asti joko kokonaan tai osittain tuntemattomia rikollisuuden osa-alueita Suomessa. Myös alkoholin myynti ja parittaminen ovat saaneet tuontitavarana uusia muotoja. Suomessa sinänsä laillisen prostituution ympärillä on ilmennyt parittamisen ohella myös muuta rikollisuutta. Nimenomaan venäläisten lait-toman toiminnan mittavuudesta ja nopeasta laajentumisesta Suomessa ei ole saatavissa kovin varmaa näyttöä, vaikka yksittäistapauksia onkin tullut ilmi (Bäckman 1998).

Myös uusia rikoksentehtäviä on levinnyt Suomeen ulkomailta ja ulko-maalaisten kautta. Tästä voi mainita yritykset pankkien automaattikorttien ko-pioimiseen rahannostopisteisiin asennetun teknisen laitteen avulla ja tunnuslu-vun selville saamiseen videokuvauksen avulla. Ruotsissa tällaisia laitteita on asennettu myös liikemurtojen yhteydessä kauppojen maksupäätelaitteisiin. Suomessa on toistaiseksi välttytty toistuvilta ja suunnitelmallisilta rahankulje-tusryöstöiltä, joita Ruotsissa on sattunut jo useita. Kuitenkin myös Suomessa on sattunut viime vuosina kaksi tämän tyyppistä rahankuljetusryöstöä. Ulko-maalaisten suorittamat näkyvät ryöstöt ovat Suomessa kohdistuneet lähinnä Helsingin keskustassa sijaitseviin kultasepäntuotteisiin.

Kansainvälinen järjestäytynyt rikollisuus

Järjestäytyneestä kansainvälisestä rikollisuudesta saadaan tietoja vain paljas-tuneiden yksittäistapausten kautta. Tarkkoja arvioita Suomessa tapahtuvan järjestäytyneen rikollisuuden määrästä ei siten voida tehdä. Suomen kaltainen, verrattain syrjäinen ja harvaan asuttu maa ei sinänsä tarjoa kovin runsaasti kiinnostavia kohteita kansainvälisille rikollisliigoille, kuitenkin muun muassa maahamme suuntautuvassa huumausaineiden salakuljetuksessa ja parituksessa kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden (nimenomaan venäläisen ja viro-laisen) merkitys on kasvanut viime vuosina huomattavasti. Uusina toimialoina rikollisryhmittymillä on myös esimerkiksi rakennusurakointi ja työvoiman välitys. Järjestäytyntä kansainvälistä toimintaa on esiintynyt samoin autojen ja autonosien suunnitelmallisessa varastamisessa ja salakuljettamisessa naapu-rimaihinkin, rahanpesurikoksissa sekä ihmisalakuljetuksessa (niin Suomeen kuin Suomen kautta muualle Schengen-alueellekin).

Käsitykset kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden toiminnan laajuus-ta Suomessa menevät osittain ristiin. Osa tutkijoista arvioi, että esimerkiksi

huumausainekauppa ja paritustoiminta ovat maassamme nykyisin täysin virolaisten ja venäläiset ryhmittymien kontrollissa, toisten tutkijoiden arvion mukaan suomalaisten rikollisryhmien asema toiminnassa on laajempaa ja yhteistyösuhteet rajojen yli lähinnä liikesuhdeluonteisia (Leskinen 2003; Junninen 2006). Nykytiedon tasolla näyttää perustellulta todeta, että kansainvälisten rikollisryhmien toiminta maassamme on 1990-luvun alun jälkeen lisääntynyt.

Suomalaisten rikollisuus ulkomailla

Rikollisuus ei suuntaudu ainoastaan ulkomailta Suomeen, vaan myös Suomesta ulkomaille. Suomalainen rikollisuus on aina omannut laajat kansainväliset yhteistyöverkostot. Toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä yhteyksiä oli pitkään pääasiassa länteen, erityisesti Pohjoismaihin, Keski-Eurooppaan (Hollanti, Saksa) ja Välimeren maihin (Espanja). Viimeisten kahden vuosikymmenen aikana tapahtunut rajojen avautuminen Viroon ja Venäjälle on mahdollistanut, paitsi venäläisten ja virolaisten rikollisryhmien etabloitumisen Suomeen, myös suomalaisille rikollisryhmille toiminnan laajentamisen itään ja etelään. Osin on tapahtunut suomalaisen ja lähialueiden järjestäytyneen rikollisuuden yhteensulautumista. Yleismaailmallinen globalisaatioilmiö on sekin lisännyt rikollisuutemme kansainvälistymistä, samoin Euroopan unionin jäsenyys.

Mika Junnisen (2006) suomalaista järjestäytynyttä rikollisuutta koskevan tutkimuksen mukaan suomalaisen rikollisuuden tärkeimmät kansainväliset yhteydet ovat tällä hetkellä Viroon, Ruotsiin, Venäjälle, Tanskaan, Hollantiin ja Espanjaan. Kontaktit luodaan usein vankiloissa, niin Suomessa kuin ulkomaillaakin. Erityisen tiivistä suomalaisten rikollisten kansainvälinen yhteistyö on erilaisissa salakuljetusrikoksissa ja parituksessa, joissa tavaroita ja ihmisiä hankitaan Suomen ulkopuolelta ja siirrellään kansainvälisten rajojen yli. Suomalaisten siirtyminen harjoittamaan rikoksia ulkomaille on tuntuvasti harvinaisempaa. Kohdemaina ovat viime vuosikymmeninä olleet lähinnä Viro ja Ruotsi.

3.7 Maahanmuuttajien kokemukset rikoksen uhriksi joutumisesta Suomessa

Hannu Niemi & Päivi Honkatukia

Ulkomaalaisten tai maahanmuuttajien joutumisesta väkivallan, omaisuusrikosten tai syrjinnän uhriksi Suomessa ei ole tilastotietoja¹. Vuonna 2002 toteutetussa maahanmuuttajien elinolotutkimuksessa oli kysymyksiä väkivallan uhriksi joutumisesta.² Myös rasistisen väkivallan esiintymistä on viime vuosina pyritty selvittämään tutkimuksin.

Maahanmuuttajat joutuvat luultavasti esimerkiksi varkauksien kohteeksi osin yhtä sattumanvaraisesti kuin suomalaisetkin. Ulkomaalaisiin turisteihin kohdistuneita ryöstöjä tai varkauksia ei ole Suomessa koettu minään erityisenä ongelmana. Maahanmuuttajiin kohdistuvan väkivallan taustalla on sen sijaan usein rasistisia piirteitä varsinkin, jos maahanmuuttaja poikkeaa etnisesti paljon suomalaisista ja suomalaisesta kulttuurista. Etniseen erilaisuuteen kytkeytyvää väkivaltaa on esiintynyt Suomessa myös ulkomaalaisten kesken (esim. eräiden maahanmuuttajaryhmien erimielisyydet). Kaikki ulkomaalaisten kokemaa väkivaltaa (esimerkiksi perheväkivaltaa) ei sisällä rasistisia motiiveja.

Maahanmuuttajien kokema väkivalta

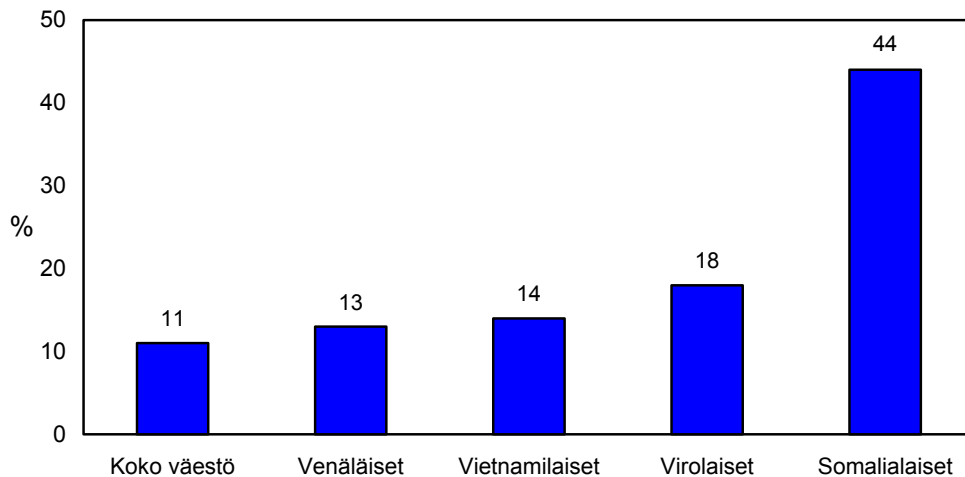
Joka kolmas maahanmuuttajien elinolotutkimukseen osallistunut oli kokenut väkivaltaa. Puolet heistä arvioi joutuneensa kokemaan sitä maahanmuuttajataustansa vuoksi. Joka neljännellä oli ollut vaikeuksia työpaikan ja joka kymmenennellä asunnon saamisessa taustansa vuoksi. Lisäksi monet olivat kokeneet taustansa vaikeuttaneen uralla etenemistä, tasa-arvoista palkkausta ja työtehtävien jakoa. (Pohjanpää 2003, 76–77.) Tämän lisäksi maahanmuuttajat voivat kärsiä maahanmuuttoon liittyvistä ongelmista, kuten sosiaalisen aseman laskusta, erosta perheestä, eristyneisyydestä. Kaikkein heikoimmassa asemassa tässä suhteessa ovat pakolaiset, joilla saattaa olla taustallaan myös traumaattisia kokemuksia. (Korhonen & Ellonen 2007, 19.)

Maahanmuuttajien elinolotutkimus osoitti, että neljästä mukana olleesta maahanmuuttajaryhmästä somalialaiset olivat kokeneet eniten väkivaltaa tai

¹ Maahanmuuttajanaisten kohtaama väkivaltaa käsitellään luvussa II.B.2 Naiset rikosten tekijöinä ja uhreina.

² Väkivallan osalta kyse oli Tilastokeskuksen ja Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen yhteishankkeesta (Pohjanpää ym. 2003; Honkatukia 2005).

sen uhkaa. Myös virolaiset, vietnamilaiset ja venäläiset kokevat useammin väkivaltaa tai sen uhkaa kuin kantaväestö. Väkivaltaa tai sen uhkaa kokeneiden osuudet on esitetty kunkin ryhmän osalta kuviossa 95. Maahanmuuttajaryhmien osalta tiedot on kerätty 2002, koko väestöä kuvaava tieto on vuodelta 2003.

Kuvio 95 Väkivaltaa tai sen uhkaa kuluneen vuoden aikana kokeneita, %
Lähde: OPTL ja Tilastokeskus

Somalialaisilla on maahanmuuttajaryhmistä myös eniten uhrikokemuksia vuodessa (3,7 kokemusta). Laskettuna väkivaltaa ylipäänsä kokeneista somaleilla ja venäläisillä on lähes yhtä paljon väkivaltakokemuksia (keskimäärin 8–9 kokemusta vuodessa).

Venäläisillä väkivaltatilanteisiin joutuminen keskittyi nuoriin 20–34-vuotiaisiin, kun taas muilla ulkomaalaisryhmillä kokemukset jakautuivat tasaisemmin eri ikäryhmien kesken. Somalialaisiin kohdistuneet väkivaltatapaukset tapahtuivat lähes aina muualla kuin yksityisasunnossa. Somalialaiset eivät myöskään yleensä tunteneet väkivallan tekijää entuudestaan ja arvelivat väkivallan johtuneen heidän maahanmuuttajataustastaan. Venäläisistä ja virolaisista taas joka viides kertoi viimeisen väkivaltatapauksen sattuneen yksityisasunnossa ja lisäksi 25–30 % kertoi tunteneensa tekijän hyvin. Venäläisistä (33 %) ja virolaisista (42 %) paljon harvempi kuin somalialaisista (91 %) uskoi väkivallan johtuneen maahanmuuttajataustasta.

Poliisin tietoon tuli kaikkiaan 30 prosenttia väkivallasta. Virolaisilla poliisin tietoon tullut osuus oli 18 prosenttia ja somalialaisilla 28 prosenttia.

Venäläisten ja virolaisten kohtaama väkivalta muistuttaa rakenteeltaan paljolti suomalaisten kokemaa väkivaltaa, jossa merkittävä osa väkivallasta ta-

pahtuu lähiyhteisössä ja todennäköisesti myös perhepiirissä. Somalialaiset eivät sen sijaan ainakaan tässä tutkimuksessa raportoineet muusta kuin tuntemattomien heihin kohdistamasta väkivallasta.

Rasistinen rikollisuus

Rasistista rikollisuutta käsittelevien selvitysten (Poliisin tietoon tullut ... 2000, 2001, 2002, 2003, 2004 ja 2005) mukaan poliisin tietoon tulleiden rasististen rikosten määrä on kehittynyt seuraavasti:

Poliisin tietoon tullut rasistiseksi luokiteltu rikollisuus 2000–2005.*

	2001	2002	2003	2004	2005
Rasistiseksi luokiteltu ilmoitus	346	293	387	400	412
<i>Muutos ed. vuodesta (%)</i>	-14 %	-15 %	+32%	+3%	+3 %
Rasistinen rikos	448	364	522	558	669
<i>Muutos ed. vuodesta (%)</i>	-9 %	-19 %	+43%	+6%	+20%

*Aineiston poiminta- ja luokitteluperusteiden muutosten vuoksi tiedot eivät ole täysin vertailukelpoisia keskenään.

Aineiston rasistisina pidetyissä rikosilmoituksissa oli yhteensä 669 rasistista rikosta vuonna 2005. Rasististen rikosilmoitusten määrä sen sijaan lisääntyi vain vähän (12 ilmoitusta enemmän) edellisestä vuodesta. Onkin ilmeistä, että asianosaisten määrä on kasvanut. Tämä puolestaan johtuu siitä, että aineistossa on entistä enemmän mukana joukkotappeluluonteisia pahoinpitelyrikoksia.

Rikosilmoituksissa rasistisia tai muukalaisvihamielisiä piirteitä sisältäneistä rikoksista olivat yleisimpiä eriasteiset pahoinpitelyt (41 % vuonna 2005 ja 35 % vuonna 2004). Syrjintätapauksia oli 6 prosenttia vuonna 2005 ja 17 prosenttia vuonna 2004, eri asteisia vahingontekoja oli 10 prosenttia vuonna 2004 ja 5 prosenttia vuonna 2004, laittomia uhkauksia 13 prosenttia vuonna 2005 (11 % vuonna 2004). Kunnianloukkauksia oli 14 prosenttia vuonna 2005 ja 17 prosenttia vuonna 2004 ja kotirauhan häiritsemisiä 4 prosenttia vuonna 2005 ja 5 prosenttia vuonna 2004.

Sekä kansalaisuuden että syntymämaan mukaisesti tarkasteltuna somalialaiset joutuivat vuosittain muita ulkomaalaisryhmiä useammin rasistisen rikoksen uhriksi. Rasistisen rikoksen kohteeksi joutuvat usein myös romanit ja muut etniseltä taustaltaan suomalaisista poikkeavat. Rasistisiin rikoksiin syylliseksi epäillyistä 90 prosenttia oli suomalaisia vuonna 2005 (97 % vuonna

2004). Kansalaisuudeltaan ulkomaalaisten osuus rasistisiin rikoksiin epäillyistä kasvoi.

Maahanmuuttajien kokemaa rasismia ja syrjintää käsitelleen valtakunnallisen kyselytutkimuksen (Jasinskaja-Lahti ym. 2002; Maahanmuuttajien kokemuksia...2002) mukaan maahanmuuttajista lähes kolmannes (31 %) kertoi joutuneensa ulkomaalaistaustansa vuoksi rikoksen (solvaus, uhkaus, pahoinpitely, vahingonteko- tai muun rikoksen) kohteeksi ainakin kerran viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana. Kyselyyn osallistuneista somaleista 76 prosenttia ja venäläisistäkin 56 prosenttia, mutta vietnamilaisista vain 10 prosenttia vastasi joutuneensa ainakin kerran rasistisen rikoksen uhriksi viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana. Lähes kolmannes (31 %) niistä, jotka olivat joutuneet kertomansa mukaan rasistisen rikoksen uhriksi, oli joutunut useamman kuin yhden rikoksen uhriksi. Tyypillisin yhdistelmä oli solvaukset ja uhkaukset. Yleisimmin koettu rasistinen rikos oli solvaus (49 % kerrotuista rasistisista rikoksista), sitten uhkailut (19 %), vahingonteot (15 %) ja pahoinpitelyt (10 %). Joka kymmenes (10 %) rasistisen rikoksen uhriksi joutunut ilmoitti joka kerta rikoksen poliisille. Tämän lisäksi noin viidennes (19 %) teki joskus ilmoituksen poliisille, mutta enemmistö (71 %) ei tehnyt koskaan tällaista ilmoitusta.

Syrjintä- ja rasismikokemuksilla voi olla kielteisiä vaikutuksia maahanmuuttajien hyvinvointiin. Suomessa tehtyyn tutkimukseen (Sainola-Rodriguez & Kohn 2006) osallistuneista maahanmuuttajista (N=93) lähes puolet kertoi kärsineensä Suomessa asuessaan mielenterveysongelmista, tyypillisimmin masennuksesta, ahdistuneisuudesta ja tuskaisuudesta. Erityisen paljon tällaisia kokemuksia oli turvapaikanhakijoilla (71 %), vähän aikaa maassa asuneilla (64 %) ja nuorilla (alle 30-vuotiaat, 57 %). Monet (66 %) näkivät Suomessa koettujen asioiden – kuten taloudellisten huolten, huolen entisen kotimaan tilanteesta, karkotuksen pelon, turvapaikkaprosessin aiheuttaman epävarmuuden, työttömyyden tai syrjinnän – vaikuttaneen ongelmien syntyyn. Lääkärit olivat huomanneet vain vähän yli puolet tapauksista¹; paremmin tunnistettiin ennen Suomeen tuloa koettujen tapahtumien merkitys kuin Suomessa koettujen asioiden vaikutus.

¹ Tutkimuksessa haastateltiin turvapaikanhakijoita ja Suomessa pysyvästi asuvia maahanmuuttajia sekä heitä hoitanutta terveydenhoitohenkilöstöä (71 lääkäriä ja 71 muuta terveydenhuollon henkilöstöön kuuluvaa).

Yhteenveto

- Ulkomaan kansalaisten osuus poliisin tietoon tulleista rikoksista oli 5,6 % vuonna 2005 (noin 35 000 henkilöä).
- Runsaalla puolella rikoksista epäiltyinä olleista ulkomaan kansalaisista on kotipaikka Suomessa. Muut epäillyt ovat turisteja ja muuten Suomessa satunnaisesti oleskelevia ulkomaan kansalaisia.
- Suomessa asuvat ulkomaan kansalaiset ovat olleet vuosittain 1,3–1,5 kertaa useammin epäiltyinä rikoksista kuin suomalaiset.
- Lähes puolet epäillyistä oli Venäjän, Viron ja Ruotsin kansalaisia vuonna 2006. Näiden maiden kansalaiset eivät kuitenkaan syyllisty rikoksiin merkittävästi useammin kuin suomalaiset, kun rikosluvut suhteutetaan kunkin väestöryhmän kokoon.
- Ulkomaan kansalaisten rikoksista lähes puolet oli liikenne rikoksia kuten suomalaisillakin.
- Suhteellisesti useammin ulkomaan kansalaiset ovat olleet vuosittain epäiltyinä raiskauksista, muista seksuaalirikoksista ja ryöstöistä.
- Ulkomaalaisvankien määrä on kaksin-kolminkertaistunut viimeisen kymmenen vuoden aikana.
- Ulkomaalaisvangeista noin neljännes on virolaisia ja melkein viidennes venäläisiä. Noin puolet ulkomaalaisvangeista kärsii huumausainerikoksesta langetettua rangaistusta vankilassa.
- Maahanmuuttajat joutuvat väkivaltarikosten uhriksi useammin kuin suomalaiset.
- Suurista maahanmuuttajaryhmistä erityisesti somalialaiset ovat joutuneet usein rasistisen väkivallan kohteeksi. Venäläisten ja virolaisten kohtaama väkivalta muistuttaa rakenteeltaan enemmän suomalaisten keskinäistä väkivaltaa.